

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
ไทยนิวส์	26 พ.ค. 2557	44	15941	5

มรดกล้านนา

หน้า (10)

ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับน้ำบ่อเก่า

การถม

น้ำบ่อหรือบ่อน้ำที่ใช้มานาน กรณีที่เลิกใช้ ไม่ว่าจะเลิกใช้ทันที หรือทิ้งให้แห้งร้างมานาน ที่ภาษาล้านนาเรียกว่า “น้ำบ่อแห้ง” น้ำบ่อดังกล่าวจะถมโดยพลการไม่ได้ ด้วยมีความเชื่อว่าจะเกิดความเป็นอัปมงคลที่เรียกว่า “ขีด” เข้าชายในตำราขีดคือ “ถมสมุทร” ความเป็นอัปมงคลนั้น จะมีนาพาประการ และที่เชื่อกันโดยทั่วไป คือ จะทำให้ตาบอด ดังนั้น การถมจึงต้องมีพิธีกรรมแก้ขีด ก่อนที่จะทำการถม

พิธีกรรมดังกล่าวคือการ “สูตรถอน” หมายถึงการนิมนต์พระสงฆ์มาทำการสวดมนต์เพื่อถอนถอนเอาบุญคืนจากพญานาคและแม่พระธรณี อีกนัยหนึ่งก็เพื่อถอนเอาขีดทั้งหมดออกไปเสียก่อน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. เตรียมเครื่องพิธีกรรม ได้แก่

- ด้ายดิบ (สายสิญจน์)

- สะตวงใหญ่ (กระตวยหยาบ) กว้างประมาณ 2 คืบ จำนวน 1 กระตวย ใส่ข้าวปลาอาหาร ผลไม้ เมี่ยง หมากพลู บุหรี่ อย่างละ 12

- สะตวงเล็ก กว้างประมาณ 1 คืบ จำนวน 4 กระตวย ใส่ข้าวปลาอาหาร ผลไม้ เมี่ยง หมาก พลู บุหรี่ อย่างละ 4

- เตรียมขันตั้ง (ก้านล) ใส่กรวยดอกไม้ 4 กรวย กรวยหมากพลู 4 กรวย ข้าวเปลือก 1 กระตวย ข้าวสาร 1 กระตวย ผ้าขาวผ้าแดงอย่างละชิ้น เทียนเล่มบาท 1 คู่ เทียนเล่มเฟื่อง 1 คู่ เทียนน้อย 4 คู่ ข้าวตอกดอกไม้

- น้ำส้มป่อย 1 ขัน

2. แฝ้วถาง บัดกวาดบริเวณให้สะอาด

3. วางสะตวงใหญ่ใจกลางปากบ่อ โดยอาจใช้แผ่นไม้พาดปากบ่อพองวางได้

4. วางสะตวงเล็กบนพื้นดิน 4 มุมของปากบ่อ

5. ปักเสาล้อมรอบน้ำบ่อ 4 ด้าน แล้วล้อมด้วยด้ายสายสิญจน์

6. โยงสายสิญจน์จากสะตวงใหญ่ลงสู่สะตวงเล็กทั้ง 4

7. นิมนต์พระสงฆ์ 4 รูปมาสวดถอน โดยมีพิธีคือ

- จุดเทียน 1 เล่ม ธูป 1 ดอก ทุกสะตวง

- พระสงฆ์ผู้เป็นประธานทำพิธี “โยงขันตั้ง” คือยกพานครู ระลึกถึงครูอาจารย์

- พระสงฆ์สวดมนต์ตามบทสูตรถอน แล้วดับเทียนธูปทั้ง 4 ด้าน

- พระผู้เป็นประธานร่ายมนต์ถอนถอนสะตวงใหญ่

- ยกสะตวงทั้งหมดออกจากบริเวณแล้วนำไปไว้นอกเขตรั้ว

- พระสงฆ์สวดบทชะยันโตและมนต์อันเป็นมงคล ประพรมน้ำส้มป่อย

- ถวายปัจจัย พระสงฆ์อนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
ไทยนิวส์	26 มี.ค. 2557	44	15941	3

เมื่อกระทำการสูตรถอนแล้วจะถมพื้นที่ยังมีได้ ต้องคอยกวาดขยะมูลฝอยลงไปเรื่อย ๆ ทุกวันจนกว่าจะดีขึ้นและเต็มไปในที่สุด จึงจะพ้นขีด

การล้าง

น้ำบ่อเก่าที่เจ้าของไม่ใช้แล้วทิ้งไว้เป็น “น้ำบ่อแห้ง” จะถมก็ไม่ถม ปล่อยให้ทิ้งไว้หมักหมมอยู่ ทำให้น้ำเน่าเสีย กรณีนี้เชื่อกันว่าหากมีการล้างให้สะอาด โดยการชักน้ำเก่าและเศษขยะออกให้หมด แล้วสถาปนาขึ้นใหม่จะได้านิสงส์หลายประการ เช่น หายขาดจากโรคภัย ได้โชคลาภ มีความเจริญทางด้านหน้าที่การงาน เป็นต้น การล้างน้ำบ่อในลักษณะนี้ต้องมีการสูตรถอนและทำบุญตามพิธีดังกล่าวข้างต้นเช่นกัน

การปิดปากบ่อ

น้ำบ่อที่เลิกใช้แล้วหรือใช้อยู่ก็ตาม ต้องไม่ปิดปากบ่อโดยถาวรเด็ดขาด เพราะโบราณถือว่าเป็นการ **ปิดตาธรณี** หากมีความจำเป็นต้องปิดก็ต้องเปิดช่องไว้สักแห่งหนึ่ง มิเช่นนั้นจะเกิดความอัปมงคลที่เรียกว่า “ขีด”

แหล่งน้ำที่ขุดสร้างขึ้นเพื่อนำมาบริโภคใช้สอย เป็นของควบคู่กับวิถีชีวิตของมนุษย์มาแต่โบราณกาล ความผูกพันผนวกกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมมักก่อให้เกิดเทคนิควิธี พิธีกรรมตามความเชื่อติดตตามมา แม้กาลเวลาจะล่วงเลยไปอย่างไร สังคมจะแปรเปลี่ยนเพียงใด สิ่งที่น่าสังเกตในปัจจุบัน แม้ความสำคัญของน้ำบ่ออาจลดน้อยลงเพราะมีการขุดเจาะน้ำบาดาลมาใช้หรือไม่ก็ใช้เครื่องปั้มน้ำดูดจากบ่อเดิมมาใช้ในระบบเดินท่อเปิดก็อกก็ตาม การขุดเจาะหาแหล่งน้ำก็ยังพยายามให้อยู่ในทิศที่ถือว่าเป็นมงคล ทั้งยังมีการบนบานขอน้ำ มีการแก้บนเมื่อพบสายน้ำ การปิดปากบ่อเพื่อใช้ปั้มน้ำยังต้องมีช่องระบาย เพื่อมิให้ต้องขีด การถมและล้างน้ำบ่อเก่ายังมีพิธีสูตรถอน ร่องรอยการปฏิบัติเช่นนี้ถือเป็นสิ่งบ่งบอกความสำคัญของน้ำบ่อที่มีต่อชีวิตของชาวล้านนาไปอีกนาน

เรื่องราวของน้ำที่กล่าวมาไม่ว่าจะเป็นน้ำตามธรรมชาติ หรือน้ำที่ได้จากการขุดสร้างล้วนเป็นน้ำในวัฒนธรรมที่ชาวล้านนาให้ความสำคัญจนเกิดวิถีคิดทั้งเก่าและใหม่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งบางอย่างสูญหายไปตามกาลเวลาและค่านิยมแต่บางอย่างยังคงดำรงอยู่ อย่างที่พบเห็นในปัจจุบัน.

สนั่น ธรรมธิ

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่